

כפר דרום ת"ו - שבי דרום

כניסת שבת:

תל אביב 16:20

ירושלים 16:06

באר שבע 16:24

פרשת השבוע
בראי הארץ ומצוותיה
מבית מכון התורה והארץ

פרשת וארץ

פרשת תולדות

כתב: יואל יעקבי

ל' חשוון תשע"ו | גיליון 39

"וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלישתים וימלאום עפר. ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעימנו כי עצמת ממנו מאוד. וילך משם יצחק ויחן בנחל גרר וישב שם" (בראשית כ טז-יז)

פרשת תולדות : גבורתו של יצחק בגרר

יצחק הוא מידת הדין והגבורה המתבטאת בכך שהוא עומד מול ה' בלבד וכלל אינו נכנס לדיון מול הפלישתים. דבר זה מלמד אותנו על היחס למצרים לנו, במישור הלאומי והפרטי. מיקומה של גרר הוא בתוך גבולות ההבטחה ואף בתוך גבולות עולי מצרים, אך מחוץ לגבול עולי בבל. זהותה המדויקת של העיר אינה ברורה.

רגילים להבין. מידה זו פירושה החלטה 'ללכת על כל הקופה', לא לוותר או להתחשב בצדדים אחרים. יצחק אבינו עושה בדיוק את זה. ההבנה האמיתית היא שכשאתם פוגע בך הוא שליח בלבד, יתכן והוא ייענש על מעשיו, אך זה אינו מענייני. מה שמגיע לאדם בין על ידי אדם ובין על ידי 'כוחות הטבע' הוא מה שה' יתברך גזר שיקרה לו. ממילא כעיקרון כלל לא היה צורך להגיב על דברים כאלו, וכך אכן יצחק עושה.

אלא שלעיתים רצון ה', כפי שהדריך בתורתו או על ידי עבדיו הנביאים הוא כן להגיב בצורה כזו או אחרת. האדם שמגיב אמור לעשות זאת בגלל שכך רצה ה' ובצורה בה רצה ה'. ממילא גם ההשלכות הטבעיות הצפויות של מעשיו אינן רלוונטיות. בין אם זה מעטים נגד רבים, חלשים נגד חזקים - אנו רק עושים את מה שמוטל עלינו, ממילא כל השאר בידי ה'.

מבחינה לאומית ופרטית

הדבר נכון מאוד לגבי המישור הלאומי. מאז ראשית תקומת ישראל המחודשת בארצו הניח הקב"ה בתוכנו רצועת מרדות בדמות ערביי ארץ ישראל, שבינתיים אימצו להם את השם 'פלסטינאים', על שם הפלישתים. למרות שהם מעדיפים לראות עצמם כצאצאי ישמעאל בן אברהם ולא כצאצאים של הפלישתים, הרי שהתפקיד ההיסטורי של הפלישתים דאז והפלסטינים של היום הוא זהה - לוודא שעם ישראל ממלא את ייעודו.

מכיוון שכך ברור שהפיתרון לבעיה אינו יכול להסתיים בהתייחסות אל רצועת המרדות בלבד - לא ביד קשה כלפיה וגם לא בניסיונות פיוס וריצוי. עיקר העבודה צריך בחיזוק הקשר הנכון עם מי שאוחז ברצועת המרדות, ה' אלוקי ישראל, שאינו משתמש בערבים אלא לצרכנו. זה לא אומר שלא צריכה להיות תגובה על מעשיהם - הרי ה' כן רוצה תגובה על כך! אך ההסתכלות צריכה להיות שחלק מחיזוק הקשר אל ה' אנו נוהגים עם אויבנו בצורה בה ה' רוצה שננהג איתם. במילים אחרות: הבעיה היא לא עם הערבים, אלא ביחסינו עם ה'.

תל ג'מה (גמה) - האם שם הייתה העיר גרר המקראית?

גבורה בלי עמוד שדרה!?

העובדה שיצחק אבינו מצווה להישאר בארץ ולא לרדת מצרימה איננה יוצרת בהכרח מציאות של שלווה עבורו. בדומה לאביו, גם הוא נאלץ להסתיר את עובדת היותה של רבקה אשתו, ולמרות שסוף הסיפור הזה היה של מתן חסות ליצחק ולרבקה ("הנוגע באיש הזה ובאשתו מות יומת"), וברכה אלוקית גדולה ("ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'"), זה לא מונע מהפלישתים לקנא בהצלחתו ולהצר לו.

אולם הדבר המפליא כאן הוא תגובתו של יצחק. כשאבימלך מבקש ממנו ללכת ("כי עצמת ממנו מאוד") - הוא הולך. כשרבים איתו על באר אחת ועל באר שנייה - הוא הולך למקום אחר וחופר באר שלישית, שעליה סוף סוף לא רבים, ובגלל ההרחבה לה זכה הוא מכנה את שמה 'רחובות'. הדבר מפליא מכיוון שדמותו של יצחק משתקפת דווקא כמי שמידתו היא מידת הדין, מידת הגבורה. ההתנהגות הזו, שלולי שמסתפינא היינו אומרים עליה שהיא נראית אולי אפילו 'רכרוכית' משהו, לא ממש מתאימה למידת הגבורה.

עמידה מול ה' ומולו בלבד

נראה שההבנה של מידת הגבורה היא שונה מכפי שאנו

ממצוות התלויות בארץ, ישובים שרוב יושביהם היו נכרים (החוקרים רואים בצעד זה רצון של רבי לסייע להישרדותו של היישוב היהודי ביישובים אלו), כמו בית שאן ואשקלון. באופן מפליא דווקא אזור גרר (גרריקי בלשון ימי התלמוד) לא נפטר מחובות אלו ואף לא נגזרה עליו טומאת ארץ העמים, כמקובל באזורים שלא היו בתחום עולי בבל.

פרופ' יואל אליצור בספרו 'מקום בפרשה' (לפרשת תולדות) מזכיר את דברי הירושלמי (שביעית פ"ו ה"א) ואת דברי בראשית רבה (פ' נב וסד) המשלימים האחד את השני. יואל אליצור מביא את הסברו של אביו, פרופ' יהודה אליצור המנוח, המסביר כי המעלה הזו לארץ גרר, למרות מיקומה המרוחק יותר מאשר אשקלון והעובדה שרוב יושביה היו גויים, באה לה בגלל ש'נויה רע', כלומר אקלימה צחיח ואדמתה חולית, אחיזת הגויים בה אינה חזקה, ואין בכוחה כדי להפקיע את קדושת הארץ. יואל אליצור מזכיר בהקשר זה את העובדה כי האדמה עליה ישבו ישובי גוש קטיף הייתה אדמה חולית שוממה שלא עובדה על ידי הערבים, בגלל אותו 'נוי רע' המופיע בדברי חז"ל, ורק בני הארץ המקוריים כששבו אליה ידעו להפוך גם נווה רע זה לגן פורח.

מיקומה של גרר

למרות שיש המציעים לזהות את גרר עמוק בתוך הנגב (פרופ' י"מ גרינץ), וכנראה שגם רס"ג מזהה אותה בעיר העתיקה חלוצה, הרי שלפי רוב החוקרים מיקומה של גרר הוא בנגב המערבי, אבל זהותה המדויקת של העיר החשובה הזו, שמוזכרת מספר פעמים בסיפורי האבות, ושבה הייתה ההתגלות היחידה שנזכרה בתורה של ה' ליצחק אבינו, אינו ברור. יש שהציעו כי את גרר יש לזהות בתל גמה, שמוכר לרבים מהצומת האחרונה לפני מחסום כיסופים בדרך לגוש קטיף. בדעה זו תמך הארכיאולוגי האנגלי פלינדרס פיטרי שחפר במקום, וגם פרופ' יהודה אליצור. לפי זיהוי זה שם הנחל הסמוך צריך להיות 'נחל גרר' ולא נחל הבשור כפי שמקובל לקרוא לו היום. למרגלות התל נערך קרב חאן יונס שפתח את שלטונם בן 400 השנים של העות'מאנים בארץ ישראל. כיום זיהוי זה פחות מקובל. זיהוי אחר מציע את תל הרור הנמצא בגדה הצפונית של נחל גרר (אין ללמוד מהשם נחל גרר על מיקומה של העיר כי זהו שם מודרני, שאינו מעיד בהכרח כי כאן שכנ נחל גרר המקראי). בתל, שנמצא ליד מושב שיבולים, נמצאו ממצאים מהתקופה הכנענית ועד התקופה הפרסית (ימי שיבת ציון). שם התל מקורו בקברו של אבו הורירה, מתלמידיו של מוחמד, שאת קברו הראו הערבים בראש התל, אך יתכן והוא גם מזכיר את השם העתיק גרר.

מבט לעבר מושב שיבולים מראש תל הרור (נחל גרר)

ואחרי שיצאנו למישור הלאומי נחזור למישור הפרטי, שגם בו קיים אותו עיקרון בדיוק. דוד המלך בבורחו מפני אבשלום הפנים את הנקודה הזו, וכאשר מציעים לו להרוג את שמעי בן גרא שמקללו הוא מתנגד ומנמק זאת באמרו: "ה' אמר לו קלל את דוד". בהזדמנות אחרת, לפני מותו, הוא אמנם מצווה את שלמה להעניש אותו, כי כך יש לנהוג במי שמורד במלכותו וזה רצון ה', אך בשעת מעשה הנכון בעיני דוד היה דווקא להדגיש את הנקודה הזו, שהעניין האמיתי הוא לא ביני לבין שמעי אלא ביני לבין ה'. אמרה נפלאה שמביא החוזה הקדוש מלובלין (זאת זיכרון אות א) מתמצתת את העניין בצורה טובה: "ליזהר מגאווה... וכן מכעס... ולא יכעוס כלל על שום אדם... וטוב ליכור שהכל הוא מהבורא ב"ה, כדאיתא (חולין ז'): 'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה', ואפילו מבעל בחירה". כלומר: כשיש לך עניין עם מישהו: בן משפחה, בן/בת זוג, חבר או שכן עליך לדעת שבעצם העניין האמיתי הוא מול ה' ואותו אדם אינו אלא שליח ה'. כמו שאין טעם להאשים את היד המכה בנפרד מהאדם אליו היד הזו מחוברת – כך אין טעם לכעוס על השליח שבסך הכל, מבחינתך, הוא אינו אלא שליח ה'.

גרר - גור בארץ הזאת

גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך... וישב יצחק בגרר (בראשית כו ג,ו)

חזקת יצחק ממשיכה את חזקת אברהם

מפסוקים אלו עולה בצורה ברורה כי גרר היא עיר בגבול הארץ המובטחת לאבות, שהרי יצחק הצטווה שלא לעזוב אותה ולרדת למצרים. מכיוון שבהמשך הסיפור יצחק עוזב את גרר העיר ויושב בנחל גרר, שנמצא בתוך חבל הארץ שגרר היא בירתו (לפירוש 'דעת מקרא' נחל גרר תוחם את חבל הארץ הזה מכיוון דרום מערב, כפי שנחל מצרים תוחם את מצרים ומפריד בינה לבין ארץ ישראל). הרי שכל האזור סביב גרר הוא גם בגדר ארץ ישראל.

חז"ל אומרים כי הילוכו של אברהם לאורכה ולרוחבה של ארץ כנען הוא בגדר חזקה שהחזיק בה. על ביאתו של יצחק לגרר אומר האור החיים הקדוש: "ואולי לא החזיק אברהם בארץ פלשתים בחזקה הראשונה, לזה רצה ד' שיחזיק יצחק בה, והוא החזיק בה בחזקה מעולה שחרש זרע". כלומר יצחק, שאמנם הגיע לגרר בגלל הרעב, השלים בהזדמנות זו את חזקתו של אברהם אביו, והוא עשה זאת בצורה טובה במיוחד, כי הוא לא רק הילך בארץ והתגורר בה אלא גם עיבד את אדמתה. יש מקום לדון מה בדיוק הייתה המטרה בחזקתם של האבות, אולם ברור שחיוב שטחי ארץ ישראל השונים במצוות התלויות בארץ לא מגיע מכוח חזקתם של האבות אלא מכוח שתי הקדושות שהארץ נתקדשה, הראשונה בימי יהושע (כיבוש עולי מצרים) והשנייה בימי עזרא (עולי בבל). מכיוון שאשקלון נחשבת לפי רוב הראשונים כגבול התיישבות עולי בבל (בבית שני הקידוש היה בעיקר על ידי התיישבות ולא על ידי כיבוש), הרי שדרומה לה, הנגב המערבי וגוש קטיף, הוא אזור שנכבש על ידי עולי מצרים בלבד ולא על ידי עולי בבל. אזורים דרומיים עוד יותר יתכן וכבר אינם נחשבים אפילו כגבול עולי מצרים כי תחום שלטונם של בני ישראל לא הגיע עד אליהם. גם האזורים שנתקדשו בקדושה ראשונה קדושים בקדושת ארץ ישראל ונוהגות בהן המצוות התלויות בארץ, אם כי לא בצורה מלאה. כך למשל, לדעת הרמב"ם נוהגים באזור זה תרומות ומעשרות, ואסור לעבוד בו בשביעית, אולם הספיחים מותרים בו. יש מקומות אותם פטר רבי לגמרי